

21

Raija Gould
Mervi Takala

Eläketurvakeskuksen varhaiseläketutkimus

Selvitys tutkimuksen nykyisestä vaiheesta

1997

 ELÄKETURVAKESKUS
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Monisteita
Papers

ELÄKETURVAKESKUKSEN VARHAISELÄKETUTKIMUS

Selvitys tutkimuksen nykyisestä vaiheesta

1. Varhainen työelämästä irtautuminen	3
2. Varhaiseläkkeiden tutkimus Suomessa	7
3. Eläketurvakeskuksen varhaiseläketutkimus	9
3.1. Mitä on tutkittu	9
3.2. Osa-aikaeläketutkimus	11
3.3. Työstä poistumisen reitit	13
3.4. Varhaiseläketutkimuksen jatkuminen	15
Kirjallisuus	16
Eläketurvakeskuksen varhaiseläketutkimuksen julkaisut	19

1. Varhainen työelämästä irtautuminen

Ikääntyneiden työhön osallistuminen on viime vuosikymmeninä nopeasti vähentynyt. 1970-luvun alussa yli puolet 55–64-vuotiaista suomalaisista oli työssä, nyt työllisiä on vain kolmannes tästä ikäluokasta. Varhainen työelämästä poistuminen on muodostunut normaaliksi elämäntulon käytännöksi.

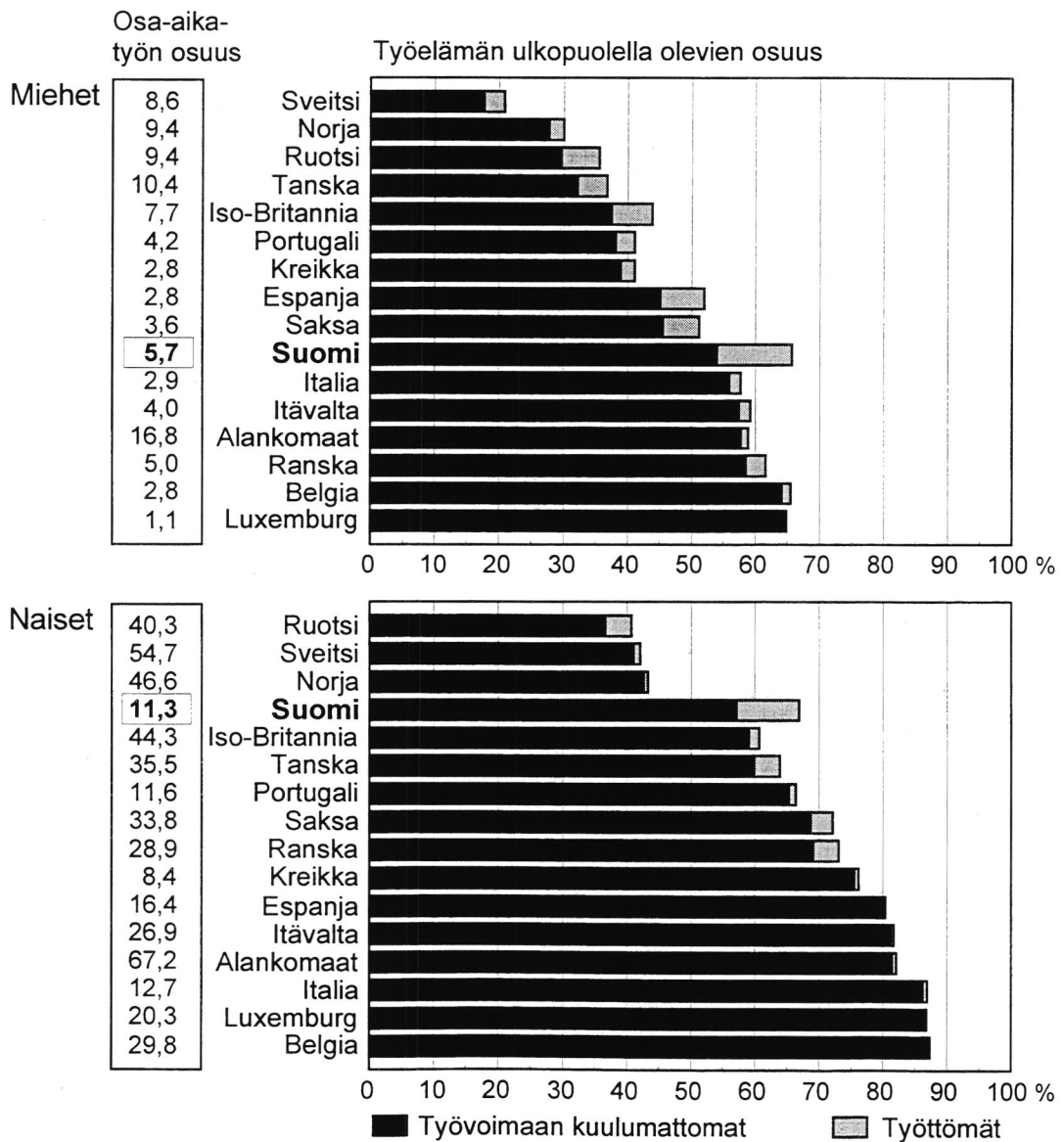
Varhaiseen eläkkeelle siirtymiseen suhtauduttiin vielä viime vuosikymmenellä varsin suopeasti. Varhaiseläkejärjestelmää laajennettiin 1980-luvun puolivälissä lisäämällä yksilöllinen varhaiseläke, varhennettu vanhuuseläke ja osa-aikaeläke eläke-etuksiin. Sittemmin huoli tosiasiallisen eläkkeellesiirtymisen alhaisuudesta ja varhaiseläkejärjestelmän kustannusten kasvusta on kuitenkin muuttanut näkemyksiä. Vaikka yksittäisissä yrityksissä saatetaan edelleen supistaa työvoimaa ohjaamalla ikääntyviä eläkkeelle, hallinnolliset toimenpiteet ja kannanotot suuntautuvat kuitenkin eläkkeelle siirtymisen hillitsemiseen. Tämä näkyy esimerkiksi Eläkekomitea 1990:n toimeksiannossa. Komitea sai tehtäväkseen mm. ehdottaa toimenpiteitä, jotka kannustavat työnteon jatkamiseen eläkkeen vaihtoehtona tai eläkkeen ohella ja jotka ehkäisivät tai lykkäisivät ennenaikaiselle eläkkeelle joutumista (Kom.miet. 1991). Komitean ehdotusten pohjalta työssä pysymisen taloudellista houkuttelevuutta lisättiin mm. korottamalla vanhimpien työntekijöiden ansioeläkkeen karttumisprosenttia.

Työssä jatkamista on viime vuosina pyritty edistämään myös ikääntyneiden työkyvyn ja työolojen kehittämiseen ja tutkimiseen suunnatuilla kampanjoilla kuten työeläkelaitosten Työkyky kunniaan ja Huomisen työkyky -projekteilla sekä Työterveyslaitoksen Ikääntyvä arvoonsa -ohjelmalla. Samaan päämäärään tähtää ikääntyvien työllistämisedellytysten parantamista selvittäneen komitean ehdotus Kansallisen Ikäohjelman toteuttamisesta vuosina 1997–2001 (Kom.miet. 1996).

Huolta varhaisen eläkkeelle siirtymisen laajuudesta on kannettu myös muualla Euroopassa. Hollannissa, Isossa-Britanniassa, Norjassa ja Ruotsissa tämä huoli on johtanut työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämisedellytysten tiukentamiseen, ja Italiassa, Itävallassa, Kreikassa ja Saksassa ollaan asteittain luopumassa pitkän vakuutusajan perusteella ennen normaalia eläkeikää vähentämättöminä maksettavista vanhuuseläkkeistä (Laitinen 1997). Eräitä Euroopan maita sekä Japania ja Yhdysvaltoja koskevassa tutkimuksessa todetaankin, että kaikkialla kokeillaan keinoja, joilla työstä eläkkeelle siirtyminen muuttuisi joustavammaksi, ja samalla

kustannusten painopiste siirtyisi valtiolta yrityksille ja usein edelleen yrityksiltä työntekijöille. Uusia ja omaperäisiä ratkaisuja työn ja eläkkeelle siirtymisen kytkenässä ei kuitenkaan ole löydetty (Naschold ym. 1994).

Huoli varhaisen työstä poistumisen yleistymisestä näyttää siis olevan varsin kansainvälinen ilmiö, joskin työstä poistumisen tasossa on maakohtaisia eroja. OECD:n tilastoihin perustuvat luvut osoittavat, että Suomessa ikääntyneet henkilöt ovat kokonaan poissa työelämästä enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Ansiotyöhön osallistumattomien ikääntyneiden suomalaismiesten väestöosuus on keski-eurooppalaista tasoa, sen sijaan työelämän ulkopuolella olevien ikääntyneiden naisten osuus on Suomessa pienempi kuin useimmissa muissa Euroopan maissa.

Kuva 1. Ei työssä olevien 55–64-vuotiaiden naisten ja miesten väestöosuus sekä osa-aikatyön osuus vuonna 1995 eräissä Euroopan maissa

Naisten osalta varhaisen työstä poistumisen kansainvälinen vertailu on vaikeaa koska monissa Euroopan maissa – toisin kuin Suomessa ja muissa Pohjoismaissa – naiset ovat laajamittaisesti vasta tulossa työmarkkinoille. Ikääntyneiden naisten ansiotyöhön osallistumattomuus ei siis aina kerro varhaisesta työstä poistumisesta vaan oman kotitalouden piiriin sijoittuneesta elämänurasta.

Ikääntyneet työntekijät, erityisesti ikääntyneet naiset tekevät monissa Euroopan maissa paljon osa-aikatyötä. Kuvasta 1 näkyy, että lähes kaikissa niissä maissa, joissa työelämästä poissa olevien 55–64-vuotiaiden väestöosuus on pienempi kuin Suomessa, osa-aikatyön osuus on vastaavasti korkeampi. Tyypillinen suomalainen työuramalli sekä miehille että naisille on, tai on ainakin ollut, varhain alkanut tiivis kokopäiväinen työjakso, joka useimmiten päättyy täydelliseen ansiotyön lopettamiseen jo ennen vanhuuseläkeikää.

Kuvasta 1 näkyy myös, että Suomi poikkeaa muista Euroopan maista ikääntyneiden avoimen työttömyyden suhteen. Vaikka Suomessa suuri osa ikääntyneiden työttömyydestä on eläkeläistetty työttömyyseläkkeen piiriin, 55–64-vuotiaista ei työssä käyvistä oli Suomessa avoimesti työttömänä suurempi osa kuin missään muussa Länsi-Euroopan maassa. Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien työttömyysturvan erityisjärjestelyt, jotka automaattisesti johtavat työttömyyseläkkeelle, ovatkin 1990-luvun lamavuosina saaneet Suomessa näkyvän aseman.

Vaikka työttömyysluvut ovat korkeita, valtaosa työhön osallistumattomista 55–64-vuotiaista suomalaisista saa kuitenkin toimeentulonsa työkyvyttömyyden perusteella. Vuonna 1995 tästä ikäluokasta 37 % oli varsinaisella työkyvyttömyyseläkkeellä tai yksilöllisellä varhaiseläkkeellä, 19 % työttömänä tai työttömyyseläkkeellä ja 12 % muilla eläkkeillä.

Taulukko 1. 55-64 vuotiaat eläkeläiset ja työttömät vuonna 1995

	55–59 väestö- osuus %	60–64 väestö- osuus %	55–64 väestö- osuus %	
				luku- määrä
Työkyvyttömyyseläkeläiset	21	29	25	127 000
Yksil. varhaiseläkeläiset	7	18	12	63 000
Työttömyyseläkeläiset	-	16	8	39 000
Muut eläkeläiset	5	19	12	60 000
Työttömät	18	3	10	54 000
Yhteensä	51	85	67	343 000

Suomessa ikääntynyt väestö on joko kokoaikaisesti työssä tai kokonaan työelämän ulkopuolella. Vähittäinen eläkkeelle siirtyminen eli työn ja eläkkeen yhdistäminen työuran loppupuolella ei ole saanut vankkaa jalansijaa. Vuoden 1996 lopussa Suomessa oli kaikkiaan 6 000 osa-aikaeläkeläistä. Yksityisellä sektorilla osa-aikaeläkeläisten osuus oli 0,7 % 58–64-vuotiaasta työeläketurvaa kartuttaneesta väestöstä eli yhteensä noin 2 500 henkeä.

Osa-aikaeläkkeelle odotettiin suurempaa suosiota, sillä laki laadittiin paljolti ruotsalaisen mallin mukaan. Ruotsihan on oikeastaan ainoa maa, jossa osa-aikaeläke on "onnistunut" eli osa-aikaeläkkeelle on hakeutunut runsaasti 60 vuotta täyttäneitä työntekijöitä. Tärkeimpiä tekijöitä lain toimivuuden kannalta on ollut se, että Ruotsissa on ollut tottumusta osa-aikatyön järjestämiseen (Wadensjö 1996).

Työn ja eläkkeen yhdistäminen vaihtoehtona varhaiselle ja täydelliselle työn lopettamiselle on kuitenkin teema, joka on herättänyt runsasta keskustelua viime vuosina niin Euroopassa, USA:ssa kuin Japanissakin. Eri maissa käytössä olevia vähittäisen eläkkeelle siirtymisen malleja ja niiden toimivuutta on myös alettu kartoittaa. (Delsen ja Reday-Mulvey 1996.)

Sekä varhaiseläkkeet että työttömyysturva ovat muodostuneet institutionalisointeiksi varhaisen työstä poistumisen reiteiksi. Vaikka nämä toimeentuloturva-muodot on alunperin luotu yksittäisten riskien kuten työttömyyden tai työkyvyttömyyden varalle, työstä poistumisen reitteinä ne saavat uutta sisältöä. Ne muuttuvat poikkeuksesta normaaliksi elämänkulun vaiheeksi. (Kohli ja Rein 1991.)

Poistumisreittien runsasta käyttöä on pyritty selittämään väestön ikärakenteen kehityksellä, työmarkkinatilanteen muutoksilla, hyvinvointivaltiollisilla säännöksillä, yritysten strategioilla sekä ikääntyneen työvoiman kulttuurisilla arvoilla, asenteilla ja taloudellisilla näkemyksillä (esim. Kohli ja Rein 1991, Guillemard ja Rein 1993, Naschold ym. 1994). Nämä lähestymistavat painottavat eri tavoin varhaisen työstä poistumisen yksilöllistä ja rakenteellista puolta. Esimerkiksi varsin usein käytetty selitysmalli, jossa työstä poistuminen nähdään erilaisten työntö- ja vetotekijöiden summana, korostaa voimakkaasti yksilön roolia. Tässä mallissa yrityksiin ja poistumisjärjestelmiin liittyvät tekijät tulkitaan yksilöiden kautta, ne saavat merkityksensä yksilöiden asenteiden ja päätösten vaikuttimina. Yksilötasoa laajemmat lähestymistavat keskittyvät yhteiskunnan rakenteisiin. Rakenteelliset piirteet nähdään keskeisinä varhaisen työstä poistumisen selittäjinä eikä pelkästään yksilöllisten valintojen muokkaajina. Varhainen poistuminen ymmärretään tällöin talouden,

hyvinvointivaltiollisten järjestelmien ja yritysten käytäntöjen keskinäisen vuorovai-
kutuksen tulokseksi (Guillemard ja Rein 1993).

Rakenteellisilla tekijöillä on keskeinen merkitys sekä varhaisen työnlopettamis-
prosessin alkuunpanijoina että sitä ohjaavina ja kontrolloivina tahoina. Poistumis-
reitit eivät ole vain työstä irtautumisen väline, vaan ne myös aktiivisesti vaikuttavat
poistumiskehitykseen. Varhaisen työn jättämisen institutionalisoituminen ja
yleistyminen kasvattaa siihen suuntautuvia normatiivisia paineita ja luo stereo-
tyyppisiä mielikuvia ikääntyneiden työmarkkinoille sopimattomuudesta (Trommel
ja de Vroom 1994).

Yritysten käytännöt ja sosiaaliturvajärjestelmien luomat mahdollisuudet ja esteet
muokkaavat poistumisreittien verkostoa. Eri reitit voivat korvata toisiaan tai ne
voivat tukea toistensa laajenemista. Reittien erillisuus kuitenkin hämärtää var-
haisen poistumisen kokonaisuutta ja vähentää sen hallittavuutta (Berglind 1994).
Varhainen työn jättäminen onkin osittain liukunut hyvinvointivaltion kontrollin
ulottumattomiin, vaikka siinä käytetäänkin hyväksi hyvinvointivaltiollisia järjestelmiä
(Trommel ja de Vroom 1994).

2. Varhaiseläkkeiden tutkimus Suomessa

Varhaista eläkkeelle siirtymistä sivuava tutkimus keskittyi ennen 1980-luvun loppu-
vuosia lähinnä työkyvyttömyyseläkkeiden tarkasteluun. Uusien varhaiseläkemuoto-
jen käyttöönoton myötä virisi kuitenkin monilla tahoilla näihin eläkkeisiin liittyviä
tutkimushankkeita.

Varsinaisten tutkimushankkeiden ohella uusien varhaiseläkkeiden ensimmäisinä
voimassaolovuosina oli tarvetta ja kiinnostusta tutkimustuloksista ja tilastotiedoista
koottuihin jäsentäviin katsauksiin. Tällaisissa selvityksissä esitettiin arvioita ja
näkökohtia työstä luopumiseen vaikuttavista tekijöistä ja pohdittiin toimintamalleja
eläkehalukkuuteen vaikuttamiseksi (esim. Forss 1989, Gröhn 1991, Raassina
1991).

Ensimmäinen empiirinen selvitys uusien eläkemuotojen käytöstä oli Eläketurva-
keskuksen selvitys yksilöllisistä varhaiseläkkeistä vuonna 1986 (Gould ja Rinne
1987). Siinä kuvattiin tyypillinen yksilöllisen varhaiseläkkeen hakija 58-vuotiaaksi,
pitkän työuran tehneeksi teollisuuden palkansaajaksi, joka kärsi tuki- ja liikuntaelin-
ten sairauksista. Tässä raportissa pohdittiin myös eläkkeiden ratkaisukäytäntöä,

aihetta joka on tavan takaa noussut julkiseen keskusteluun ja erilaisten selvityspyynnöiden kohteeksi (esim. Naisten ja miesten työkyvyttömyys 1993, Nyman ja Gould 1996).

1990-luvun alkuvuosien tutkimuksista suuri osa käsitteli kysely- ja haastatteluaineistoihin perustuen ikääntyneiden eläkkeelle siirtymistä ja varhaiseläkkeellä olemisen kokemuksia. Näissä tutkimuksissa korostui yksilötasoinen lähestymistapa. Eläkkeelle siirtymistä tarkasteltiin ikääntyneiden työntekijöiden eläkehalukkuuden kautta, joka selittyi eläkkeelle työntävien ja vetävien tekijöiden summana. Näiden tutkimusten painotus vaihteli eläkeasenteista terveyteen, työhön ja elämänhallintaan. (Esim. Forss ja Tuominen 1991, Gould 1994, Gould, Takala ja Lundqvist 1991 ja 1992, Huhtaniemi 1995, Huuhtanen ja Piispa 1991 ja 1993, Lind ja Mäki 1994, Niemelä, Talvitie-Ryhänen ja Väisänen 1995, Piispa ja Huuhtanen 1991, 1993 ja 1995, Uusimäki 1995). Samantapaista tutkimusasetelmaa on käytetty myös yrittäjien työ- ja eläkeasenteita selvittäessä (Hyrkkänen 1995 ja 1996).

Vaikka edellä mainituissa tutkimuksissa korostuivat ikääntyneiden omat varhaiseläkeasenteet ja kokemukset, niissä kuitenkin myös sivuttiin yritysten ja työmarkkinoiden roolia eläkkeelle siirtymisessä. Työvoimatutkimuksen aineistoihin perustuva tutkimus varhaiseläkkeelle siirtymisalttiuden kasvusta oli jo selkeästi suuntautunut yksilötasolta rakenteellisiin tekijöihin. Se toi esille mm. palkkaustavan ja työkoulutuksen merkityksen työvoimassa pysyvyyteen (Lilja 1990). Yritysten varhaiseläkepolitiikkaa selvitettiin myös erillisissä työnantajille suunnatuissa kyselyissä (Jonninen, Pesonen ja Hänninen 1992, Piispa ja Huuhtanen 1992).

Varhaisen eläkkeelle siirtymisen ohella Suomessa on tutkittu myös niitä, joille eläkkeelle siirtyminen ei ainakaan ensimmäisellä hakemiskerralla ole onnistunut. Sekä yksilöllisen varhaiseläkkeen että varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen hakemukseen hylkäyspäätöksen saaneiden tilannetta on kuvattu kahdessa raportissa (Gould 1995, Juntunen, Hänninen ja Lundqvist 1996).

Kansainvälistä vertailevaa tutkimusta varhaisesta eläkkeelle siirtymisestä on Suomessa tehty kovin vähän, eikä Suomi juuri ole ollut mukana muuallakaan tehdyissä vertailuissa. Pohjoismaista tilastovertailua on tehty osa-aikaeläkkeen käytöstä (Santamäki-Vuori 1990), ja ikääntyneiden eläkeläisten väestöosuuksia ja eläkkeellesiirtymisikää on verrattu Suomen ja eräiden muiden maiden välillä (esim. Huunan-Seppälä, Jokelainen ja Jarvisalo 1994, Jokelainen 1991).

Varhaiseläketutkimuksen ja erityisesti kansainvälisten vertailujen yhtenä ongelmana on eläkejärjestelmien ja muiden varhaisen työstä poistumisen reittien moninaisuus sekä käsitteiden sekavuus. Eräs tärkeä lähestymistapa varhaiseläketutkimukseen onkin ollut käsitteiden määrittely, sisällön ja mittaamisen ongelmien pohdinta. Erityisesti eläkkeellesiirtymisiin merkityksen uudelleenarviointi on ollut tämän tutkimusotteen piirissä keskeinen (Hytti 1995 ja 1996).

3. Eläketurvakeskuksen varhaiseläketutkimus

3.1. Mitä on tutkittu

Eläketurvakeskuksessa selvitettiin yksilöllisen varhaiseläkkeen saajia jo heti lain ensimmäisen voimassaolovuoden jälkeen (Gould ja Rinne 1987). Varsinainen varhaiseläkekysymystä selvittävä tutkimusprojekti käynnistettiin 1990-luvun alussa.

Vuonna 1990 kerättiin aineisto yksilöllisellä varhaiseläkkeellä olevista ja vertailuaineisto ikääntyneistä työssä käyvistä. Tutkimustuloksia julkaistiin kahdessa raportissa (Forss ja Tuominen 1991, Gould, Takala ja Lundqvist 1991).

Tulosten mukaan yksilölliselle varhaiseläkkeelle hakeutumista selittivät parhaiten tekijät jotka liittyivät hakijan terveydentilaan ja työhön. Eläkkeelle hakeuduttiin ennen muuta huonon terveydentilan vuoksi, mutta myös työn ruumiillinen ja henkinen raskaus sekä työolosuhteiden hankaluus lisäsivät eläkehalukkuutta.

Työssä käyvät jaettiin työsuuntautuneisiin ja eläkesuuntautuneisiin, joista jälkimmäinen ryhmä muistutti ominaisuuksiltaan eläkeläisiä ja muodosti siten potentiaalisten eläkeläisten ryhmän. Eläkkeelle työntävät tekijät korostuivat eläkkeelle siirtymisessä, eläkkeen vetovoima ei vaikuttanut yhtä selkeältä selittäjältä. Valittu tutkimusasetelma ja tulosten tulkinta saattavat tosin selittää analyysin painottumisen työntötekijöihin.

Varhaiseläkkeiden voimassaolon ensi aikoina tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena oli siis yksilön eläkepäätökseen vaikuttavien tekijöiden kartoittaminen ja toisaalta jo eläkkeellä olevien mielipiteiden analysointi. Vaikka tällainen tutkimusote tuotti tietoa eläkkeelle hakeutumisen syistä, se koettiin riittämättömäksi varhaiseläkeläisten määrän kasvaessa nopeasti.

Eläkekomitea 1990:n mietinnössä ehdotettiin ikääntyneiden työssä jatkamisen yllykkeeksi mm. takuueläkettä ja korotettua eläkkeen karttumisprosenttia. Varhaiseläkeprojektissa pyrittiin selvittämään miten kiinnostuneita ikääntyneet työntö-

kijät olivat näistä ehdotuksista. Tätä varten kerättiin erillinen aineisto pitkään työssä olleista 50 vuotta täyttäneistä työntekijöistä (Gould, Takala ja Lundqvist 1992). Vaikka tässäkin raportissa on pohdintaa eläkkeelle siirtymisen syistä, oli painotusta siirretty selvästi ongelman syiden etsinnästä ratkaisun etsintään: mitkä tekijät saisivat ihmiset jatkamaan työntekoa eläkkeelle siirtymisen sijaan. Vastaajat suhtautuivat myönteisesti työssä jatkamiseen, jos nykyinen palkka tai tuleva eläke työtä jatkamalla selvästi kasvaisi, jos työtä muutettaisiin jollain tavoin sopivammaksi tai jos saisi kuntoutusta. Kokoaikaisen eläkkeen suuri suosio näkyi kuitenkin tässäkin raportissa.

Laman ja työttömyyden kasvun seurauksena huomattiin, että perinteinen malli ikääntyneiden työntekijöiden vaihtoehtoista työmarkkinoilla oli muuttunut kaksijaosta kolmijaoksi. Työ ja eläke -vaihtoehtojen rinnalle oli tullut kolmas vaihtoehto: työttömyys (Gould 1994). Kun uuden kyselyn ja rekisteritietojen perusteella seurattiin vuoden 1990 kyselyaineiston työssä käyviä (ks. Gould ym. 1991) havaittiin, että puolet heistä oli edelleen työssä vuonna 1993, neljäsosa eläkkeellä ja neljäsosa työttömänä. Erityisesti niissä ammattiryhmissä, joissa ikääntyneiden työssä jatkaminen on kaikkein vähäisintä, työttömyys osoittautui olevan eläkkeelle siirtymistä merkittävämpi työstä poistumisen reitti.

Ikääntyneiden työntekijöiden seurannan tulokset varmensivat myös näkemystä, että itsearvioitu terveydentila ja käsitys työn raskaudesta ennakoivat varsin hyvin työn jättämistä ennen vanhuuseläkeikää, ja näin ollen monenlaiset toimenpiteet voivat riittävän varhaisessa vaiheessa toteutettuina edistää työssä pysymistä. Toisaalta työttömyys lisää varhaista työstä irtautumista ja legitimoii eläkkeelle siirtymistä, mikä toimii työssä jatkamisen pyrkimyksiä vastaan. (Gould 1994.)

Varhaiseläketutkimuksen aineistoa hyödynnettiin myös keskustelussa eläkehylkäyksistä. Naisten miehiä korkeampi yksilöllisen varhaiseläkkeen hylkäysosuus ei selvityksen mukaan selity hakemisalttiudella vaan selityksiä on haettava sairastavuudesta ja toimintakyvystä, ammasteista ja sosioekonomisen aseman eroista, ts. yhteiskunnan toimintaan ja sukupuolten roolikäyttäytymiseen liittyvistä rakenteellisista eroista. (Gould ja Takala 1993.)

Eläkehylkäysten tarkastelu laajennettiin hylkäyspäätöksen saaneiden elämäntilanteen kehittymisen seurantaan. Vuonna 1993 lähetettiin kysely sellaisille työntekijöille, jotka olivat saaneet hylkäävän päätöksen hakemaansa yksilölliseen varhaiseläkkeeseen. Mukana oli ryhmä vuonna 1988 hylkäyksen saaneita ja samoin ryhmä vuonna 1992 hylkäyksen saaneita. Seurannan mukaan eläke-

hakemuksen hylkääminen hidastaa jonkin verran varhaista eläkkeelle siirtymistä, mutta useimmat hylkäyksen saaneista siirtyvät joko työttömiksi tai uuden hakemuksen jälkeen eläkkeelle. Työssä jatkaminen on harvinaista. (Gould 1995.)

Uusista varhaiseläkemuodoista osa-aikaeläke tuntui jääneen jalkoihin: sitä ei paljon haettu eikä siitä näyttänyt tulevan aitoa vaihtoehtoa kokopäiväiselle ennen-aikaiselle eläkkeelle. Kaikissa tehdyissä kyselyissä kuitenkin tiedusteltiin myös vastaajien kiinnostusta osa-aikaeläkkeeseen. Työssä olevat ja työhönsä sitoutuneet suhtautuivat kaikkein myönteisemmin osa-aikaeläkkeeseen, jo eläkkeellä olevat yleensä kielteisesti. (Takala 1994.)

Tällä hetkellä Eläketurvakeskuksen varhaiseläkeprojekti etenee kahdella taholla. Toisaalta projektissa pyritään yleisemmin selvittämään varhaisen työstä poistumisen reittien rakennetta ja toimintaa, toisaalta pyritään yhden varhaiseläke-
muodon, osa-aikaeläkkeen tarkempaan analyysiin. Näitä kahta tutkimushanketta kuvataan seuraavassa.

3.2. Osa-aikaeläketutkimus

Kokemuksia osa-aikaeläkkeestä selvitetään erillisessä tutkimuksessa, jossa on tarkoituksena kuvata osa-aikaeläkettä ja osa-aikaeläkeläisiä Suomessa, onhan laki osa-aikaeläkkeestä ollut voimassa jo kymmenen vuotta. Laki muotoiltiin meillä paljolti Ruotsin mallin mukaiseksi kaikki työntekijät ja yrittäjät kattavaksi järjestelmäksi, jossa työpanoksen vähentäminen ja eläkkeelle siirtyminen tapahtuvat vähitän. Suomalaiset ovat kuitenkin, toisin kuin ruotsalaiset ikätoverinsa, käyttäneet tätä mahdollisuutta vähän.

Kiinnostus osa-aikaeläkkeeseen tai laajemmin vähittäiseen tai joustavaan eläkkeelle siirtymiseen on kasvanut 1990-luvulla myös muissa teollistuneissa maissa. Ajatus eläkeiän joustosta ei sen sijaan ole uusi, keskustelua on käyty 1950-luvulta lähtien. Tässä keskustelussa joustavilla eläkejärjestelmillä on tarkoitettu sekä yleisen vanhuuseläkeiän joustoa että osittaista eläkkeelle siirtymistä (esim. Dex ja Phillipson 1986).

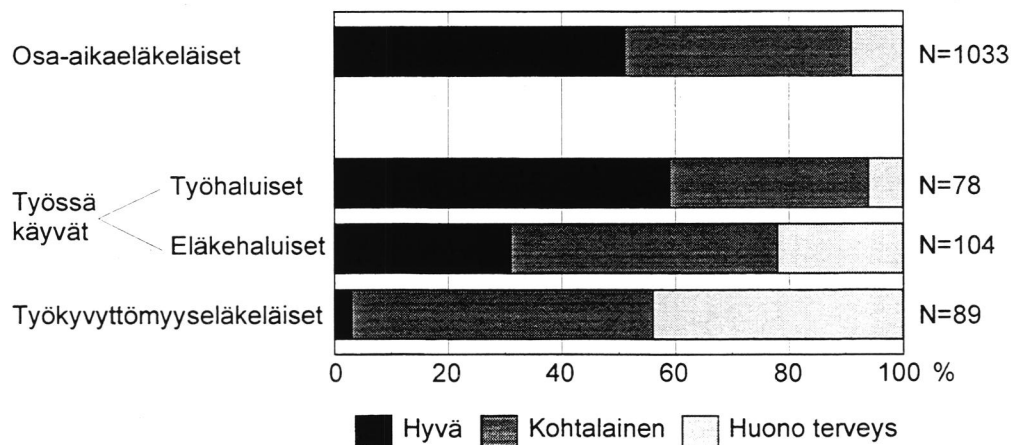
Viime vuosien eurooppalaisessa keskustelussa vähittäisestä eläkkeelle siirtymisestä pääpaino on ollut taloudellisilla tekijöillä: varhainen kokoaikainen eläkkeelle siirtyminen tulee liian kalliiksi. Vähittäistä siirtymistä on toki perusteltu myös inhimillisesti ja sosiaalisesti (ks. Delsen ja Reday-Mulvey 1996). Myös Suomessa näitä eri perusteluja on käytetty vaihtelevasti: osa-aikaeläkkeen suunnitteluvaiheessa korostuivat yksilöön liittyvät hyvinvointitekijät, mutta taloudellisen taan-

tuman myötä ovat muut, esimerkiksi työmarkkinoihin liittyvät perustelut nousseet selvemmin esiin. Esimerkiksi vuoden 1994 osa-aikaeläkkeen uudistusta perusteltiin sillä, että se omalta osaltaan voisi helpottaa laman tuomaa suurtyöttömyyttä. Vähittäistä eläkkeelle siirtymistä on siis perusteltu eri tavoin, ajatukset ovat vaihdelleet ja jopa kääntyneet vastakohtikseen (ks. Blyton 1984).

Osa-aikaeläketutkimus jatkaa sitä tutkimusperinnettä, jossa kuvataan varhaiseläkeläisten ominaisuuksia ja eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä. Tarkoituksena on tilastojen ja kerätyn kyselyaineiston avulla kuvata osa-aikaeläkeläisiä ja etsiä tekijöitä, jotka vaikuttavat osa-aikaeläkkeen vähäiseen käyttöön (missä ammateissa toimitaan, millä aloilla, miten työajat on järjestetty, onko osa-aikaisen työn järjestäminen ollut helppoa, millainen on työkyky ja terveys jne).

Tutkimusjoukon muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka olivat osa-aikaeläkkeellä joulukuussa 1994 ja saivat osa-aikaeläkettä TEL:n tai YEL:n mukaan. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella talvella 1995. Tutkimusjoukon suuruus on 1262 henkeä. Vastanneista kolmasosa oli yrittäjiä ja loput palkansaajia. (Takala 1996a.)

Osa-aikaeläketutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että osa-aikaeläke on vaihtoehto kokopäivätyölle, ei kokoaikaiselle eläkkeelle. Osa-aikaeläkeläisillä on hyvä terveydentila ja työkyky. Osa-aikaeläkeläisten koettu terveydentila muistuttaa työssä olevien ja työssä jatkamaan halukkaiden terveyttä, ei kokoaikaisella eläkkeellä olevien tai eläkkeelle pyrkivien terveyttä (kuva 2). Osa-aikaeläkkeelle on siirrytty toisaalta siksi että vanhuuseläkkeelle siirtyminen kävisi vaivattomasti ja toisaalta siksi että työstä johtuvat ongelmat helpottaisivat. (Takala 1996b.)

Kuva 2. Osa-aikaeläkeläisten terveydentila verrattuna samanikäisten kokoaikaisesti työssä tai eläkkeellä olevien terveydentilaan

Huonon terveydentilan mainitsi tärkeimmäksi eläkkeelle siirtymisen syyksi vain joka kymmenes osa-aikaeläkeläinen. Selvästi tärkeämpiä syitä olivat se, että vastaaja oli mielestään tehnyt työtä riittävän pitkään ja se, että osa-aikaeläke on pehmeä lasku eläkkeelle.

3.3. Työstä poistumisen reitit

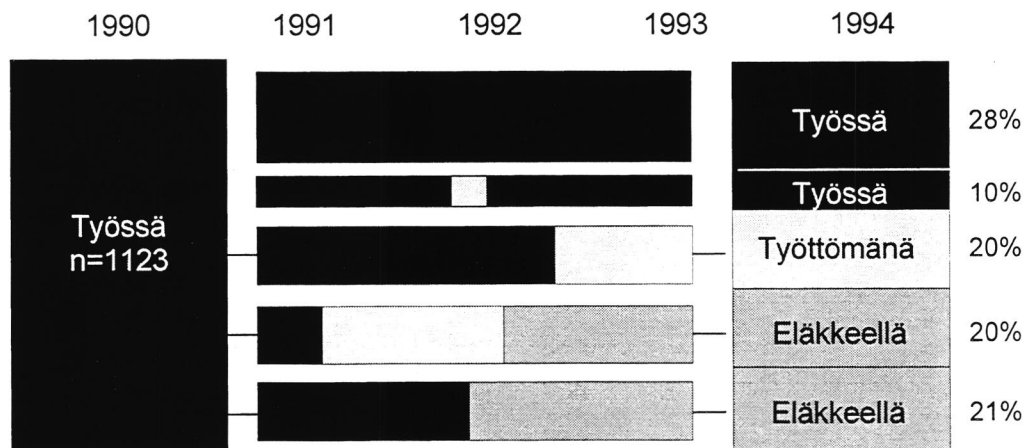
Varhaisen työstä poistumisen reittejä selvittävässä tutkimushankkeessa kuvataan työstä poistumisen institutionalisoitumista sekä tarkastellaan eri poistumisreittejä ja niiden toimintaa. Aikaisemmissa varhaista eläkkeelle siirtymistä koskevissa tarkasteluissa on korostunut yksittäisten työntekijöiden asennoituminen. Tässä tutkimuksessa pyritään työstä poistumista selvittämään yksilö- ja yhteisötasojen yhdistämällä. Tutkimuksen punaisena lankana kulkee kysymys yksilötason päätösten, yritysten intressien ja yhteiskunnallisten päätösten keskinäisestä painottumisesta varhaisessa työstä poistumisessa. Poistumisinstituutioiden rakenne ja yritysten ja työmarkkinoiden toiminnat nähdään keskeisinä sekä varhaisen työstä poistumisen syitä että eri poistumisreiteille ohjautumista tutkittaessa.

Tutkimusaineisto koostuu sosiaaliturvalainsäädännön asiakirjoista, eläkkeitä ja työttömyyttä koskevista tilastotiedoista sekä ikääntyneiden palkansaajien kysely- ja rekisteritiedoista. Asiakirja-aineisto sisältää komiteanmietintöjä, valtiopäiväasiakirjoja ja eläkejärjestelmän piirissä laadittuja yleiskirjeitä, joissa on esitetty perusteluja tai näkemyksiä varhaiseläkkeiden kriteereistä ja käyttötarkoituksesta. Tilastomateriaali kattaa suomalaisen työstä poistumisen kehityksen vuodesta 1970 lähtien. Tutkimuksessa käytetään myös jonkin verran kansainvälisiä vertailutietoja poistumisreiteistä. Yksilötason aineistot koostuvat vuosina 1990 ja 1993 kerätyistä kyselytiedoista, jotka koskevat ikääntyneiden vuonna 1990 työssä olleiden palkansaajien (n=1123) ja yksilöllisen varhaiseläkkeen hakemukseen hylkäyspäätöksen saaneiden (n=808) elämäntilannetta. (Kyselyaineistoja on tarkemmin selostettu raporteissa Gould 1994 ja 1995.) Kaikkien kyselyihin vastanneiden tilannetta on edelleen seurattu työtä, työttömyyttä ja eläkkeitä koskevien rekisteritietojen avulla.

Tutkimuksen kaksi ensimmäistä artikkelia valmistuivat vuonna 1996. Artikkelissa "Työttömyys ja varhainen eläkkeelle siirtyminen" (Gould 1996) tarkastellaan työttömyyden merkitystä varhaiseläkejärjestelmän kehitykselle ja eri eläkeuotojen käytölle. Artikkelin keskeisiä teemoja olivat työttömyyden ja työhön kykenemättömyyden välinen rajanveto ja toisaalta työttömyysturvan ja eläketurvan vaihtoehto-

suus. Tarkastelu kertoo, että vaikka työttömyyteen ja työkyvyttömyyteen perustuvat poistumisreitit on pyritty pitämään erillisinä, ne kuitenkin usein korvaavat toisiaan. Lamavuosina sairausperusteisten varhaiseläkkeiden alkavuus on laskenut ja työstä poistuminen on useimmiten alkanut työttömyysjaksolla. Työttömyyseläketä edeltävä pitkä työttömyysjakso on siirtänyt työstä poistumisen enenevästi yrityksissä tehtävien päätösten varaan. Hyvinvointivaltion kontrolli ulottuu lähinnä ohjaamaan ihmisiä yhdeltä poistumisreitiltä toiselle, esimerkiksi työttömyysturvan ja työkyvyttömyysturvan välillä.

Työttömyys-teemaa käsittelevä artikkeli päättyy lyhyeen kuvaukseen 1990-luvun suomalaisista varhaisen työstä poistumisen reiteistä. Näiden reittien rakenteen ja toiminnan analysointia jatketaan artikkelissa, jossa kuvataan massatyöttömyyden aikaista työelämästä poistumista (Gould 1997). Artikkelista käy ilmi, että vuonna 1990 työssä olleista ja vuonna 1994 iältään 55–64-vuotiaista palkansaajista lähes 40 % oli työssä vielä vuonna 1994. Muut olivat joko jääneet työttömiksi ja/tai siirtyneet jollekin varhaiseläkkeelle.

Kuva 3. Varhaisen työstä poistumisen reitit vuonna 1994 iältään 55–64-vuotiailla työntekijöillä.

Työttömyysalkuisen reitin yleistymiseen ovat työmarkkinatilanteen ohella vaikuttaneet yritysten toimintatavat ja poistumisinstituutioiden erityispiirteet kuten työttömyyseläkkeelle johtava pidennetty ansiosidonnaisen päivärahan kausi sekä työkyvyttömyyseläkejärjestelmän selkeä sairausperusteisuus. Myös työkyvyttömyyseläkkeen kautta tapahtuvassa poistumisessa institutionaaliset tekijät kuten työmarkkinatilanne ja yritysten taloudelliset ja kulttuuriset käytännöt osoittautuivat työntekijöiden terveydentilan ohella tärkeiksi selittäjiksi.

3.4. Varhaiseläketutkimuksen jatkuminen

Eläketurvakeskuksen varhaiseläkeprojektissa – sekä osa-aikaeläkettä että työstä poistumisen reittejä selvittävässä tutkimuksessa – keskitytään parin lähivuoden aikana kansainvälisiin vertailuihin ja kerättyjen kyselyaineistojen hyödyntämiseen.

Työstä poistumisen tutkimuksessa kansainvälinen tarkastelu painottuu Suomen ja eräiden muiden Euroopan maiden poistumisreittien vertailuun: miten näiden reittien toiminta, yleiset hyvinvointivaltiolliset rakenteet ja työstä poistumisen intensiteetti liittyvät toisiinsa? Osa-aikaeläketutkimuksessa kartoitetaan eri maissa käytössä olevia vähittäisen eläkkeelle siirtymisen malleja. Näistä malleista käydyt keskustelut liittyvät myös laajempaan kokonaisuuteen eli kysymykseen työelämän joustavuuden lisääntymisestä ylipäänsä.

Kyselyaineistojen avulla tarkennetaan kuvaa osa-aikaeläkeläisten ominaisuuksista ja arvioidaan osa-aikaeläkkeen ongelmia ja hyviä puolia. Empiirisen aineiston analyysin pohjalta ja eri maiden kokemuksia arvioivien kirjoitusten avulla on tarkoituksena muodostaa kokonaiskuva osa-aikaeläkejärjestelmästä Suomessa.

Poistumisreittien tutkimuksessa kyselyaineistojen avulla tarkastellaan mm. sukupuolten välisiä eroja. Tämän teeman käsittelyssä kiinnostuksen kohteena ovat varhaisen työn jättämisen käytäntöjen ja merkitysten erot miehillä ja naisilla. Tutkimushankkeessa tullaan edelleen käsittelemään varhaiseläkkeiden yhteiskunnallisia funktioita tarkastelemalla eläkkeiden kriteereitä ja niiden merkitystä käytännössä. Tarkoituksena on myös tarkemmin selvittää miten valinta- ja valikointumisenäkökulmat painottuvat eri poistumisreiteillä.

Varhaiseläkeprojektin on arvioitu päättyvän vuonna 1999, jolloin erillisissä artikkeleissa esille tulleiden keskeisten teemojen pohdinta kootaan yhteen.

Kirjallisuus

- Berglind Hans (1994): Förtidspensioneringen och utslagningen på arbetsmarknaden. Teoksessa: Förtidspension – en arbetsmarknadspolitisk ventil? SOU 1994:148, Tukholma, s.9–20.
- Blyton Paul (1984): Partial Retirement: Some insights from the Swedish partial pension scheme. *Ageing and Society* 4:69–83.
- Delsen Dei ja Geneviève Reday-Mulvey (toim.) (1996): Gradual retirement in the OECD countries. *Macro and micro issues and policies*. Dartmouth, Wiltshire.
- Dex Shirley ja Chris Phillipson (1986): Social policy and older worker. Teoksessa: Phillipson Chris ja Alan Walker (toim.): *Ageing and social policy. A critical assessment*. Gower, Aldershot, s. 45–60.
- Forss Simo (1989): Eläkkeelle siirtymisen syitä ja seurauksia. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1989:3, Helsinki.
- Forss Simo ja Kristiina Tuominen (1991): Nuorena eläkkeelle. Yve-eläkeläisen näkökulma. Varhaiseläketutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1991:2, Jyväskylä.
- Gould Raija (1994): Työelämä takanapäin? Tutkimus ikääntyneiden työntekijöiden työssä pysymisestä vuosina 1990–1993. Eläketurvakeskus, Tutkimuksia 1994:3, Helsinki.
- Gould Raija (1995): Mitä eläkehylkäyksen jälkeen? Tutkimus yksilöllisen varhaiseläkkeen hylkäyspäätöksen saaneiden palkansaajien myöhemmistä vaiheista. Eläketurvakeskus, Tutkimuksia 1995:4, Helsinki.
- Gould Raija (1996): Työttömyys ja varhainen eläkkeelle siirtyminen. *Gerontologia* 10(3):140–148.
- Gould Raija (1997): Pathways of early exit in Finland in a period of high unemployment. Käsikirjoitus. Julkaistaan sarjassa: *Arbetslivsinstitutet, Work and Health*.
- Gould Raija ja Seppo Rinne (1987): Yksilölliset varhaiseläkkeet vuonna 1986. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1987:1, Jyväskylä.
- Gould Raija ja Mervi Takala (1993): Naiset ja miehet yksilöllisen varhaiseläkkeen hakijoina. Teoksessa: *Naisten ja miesten työkyvyttömyys*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Tasa-arvojulkaisu, Sarja A: Tutkimuksia 2/1993, Helsinki, s.53–79.
- Gould Raija, Mervi Takala ja Bo Lundqvist (1991): Työ vai eläke. Yksilöllisellä varhaiseläkkeellä olevien ja työssä käyvien vertailu. Varhaiseläketutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1991:1, Jyväskylä.
- Gould Raija, Mervi Takala ja Bo Lundqvist (1992): Varhaiseläkkeelle hakeutuminen ja sen vaihtoehdot. Eläketurvakeskus, Tutkimuksia 1992:1, Helsinki.
- Guillemard Anne-Marie ja Martin Rein (1993): Comparative Patterns of Retirement: Recent Trends in Developed Societies. *Annu Rev Sociol* 19:409–503.
- Gröhn Kari (1991): Työssä vai eläkkeellä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 1991:3, Helsinki.
- Huhtaniemi Päivi (1995): The sense of life control and thoughts of early retirement. Turun yliopisto, Turku.

- Huuhtanen Pekka ja Minna Piispa (1991): Eläke ajatuksissa. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 2, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Huuhtanen Pekka ja Minna Piispa (1993): Työ- ja eläkeasenteet. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 12, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Huunan-Seppälä Antti, Matti Jokelainen ja Jorma Jarvisalo (1994): Keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä ja Suomi. *Sosiaalilääk Aikak* 31:203–209.
- Hyrkkänen Raili (1995): Yrittäjien eläketurva ja sukupolvenvaihdokset. *Eläketurvakeskus, Tutkimuksia* 1995:1, Helsinki.
- Hyrkkänen Raili (1996): Mikä pitää yrittäjän työssä? Yrittäjän työssäpysymisen ja eläkkeelle siirtymisen tarkastelu. *Eläketurvakeskus, Monisteita* 7.
- Hytti Helka (1995): Elinajantaulun monitilamallin soveltaminen eläke- ja aktiivian odotteisiin. *Kansaneläkelaitoksen tilastokatsaus* 1995 (1):1–6.
- Hytti Helka (1996): Active and retirement life expectancy in Finland. *Yearbook of Population Research in Finland* 33:207–217.
- Jokelainen Matti (1991): Eläkeläisten osuus 55–64-vuotiaasta väestöstä kymmenessä OECD-maassa vuonna 1989. *Kansaneläkelaitoksen julkaisuja* T9:42, Helsinki.
- Jonninen Pentti, Sinikka Pesonen ja Hannu Hänninen (1992): Yritysten varhaiseläkepolitiikka. *Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämissosaston julkaisuja* 1992:2, Helsinki.
- Juntunen Juhani, Kari Hänninen ja Bo Lundqvist (1996): Työkyvyttömyyseläkehakemus on hylätty – entä sen jälkeen? *LEL Työeläkekassan julkaisuja* 28:1996, Helsinki.
- Kohli Martin ja Martin Rein (1991): The changing balance of work and retirement. Teoksessa: Martin Kohli, Martin Rein, Anne-Mari Guillemard ja Herman van Gunsteren (toim.): *Time for retirement*. Cambridge University Press, Cambridge, s.1–35.
- Komiteanmietintö 1991:41. Eläkekomitea 1990:n mietintö. Helsinki.
- Komiteanmietintö 1996:14. Ikääntyvät työelämässä. Ikääntyvien työllistämisedellytysten parantamista selvittäneen komitean mietintö. Helsinki.
- Laitinen Sinikka (1997): Yksilöllistä varhaiseläkettä vastaavien etuuksien muutoksista muissa maissa. *Muistio, Eläketurvakeskus*.
- Lilja Reija (1990): Eläkkeelle ennen aikojaan. Tutkimus suomalaisten varhaiseläkkeelle siirtymisestä. *Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Tutkimuksia* 33, Helsinki.
- Lind Jouko ja Juhani Mäki (1994): Ikääntyminen, koettu terveys ja eläkkeelle hakeutuminen. *Sosiaalilääk Aikak* 31:75–82.
- Naisten ja miesten työkyvyttömyys (1993): Erot eläkkeiden hylkäämisessä. Tasa-arvovaltuutetun toimistossa eläkkeiden hylkäämiseroja pohtineen asiantuntijatyöryhmän raportti. *Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvojulkaisuja*, Sarja A: *Tutkimuksia* 2/1993, Helsinki.
- Naschold Frieder, Bert de Vroom ja Bernhard Casey (1994): *Regulating employment and welfare: An international comparison between firms and countries*.

- Teoksessa: Frieder Naschold ja Bert de Vroom (toim.): *Regulating employment and welfare*. de Gruyter, Berlin, s.433–489.
- Niemelä Pauli, Tuula Talvitie-Ryhänen ja Raija Väisänen (1995): Ikääntyvien työntekijöiden sosiaalinen turvattomuus ja eläkkeelle siirtymishalukkuus. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1995:2*, Helsinki.
- Nyman Heidi ja Raija Gould (1996): Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäykset vuosina 1990–1995. *Eläketurvakeskus, Monisteita 10*.
- OECD (1996): *Employment Outlook*. July 1996. Pariisi.
- Piispa Minna ja Pekka Huuhtanen (1991): Eläkkeellä työstä. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 3, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Piispa Minna ja Pekka Huuhtanen (1992): Työnantajien käsityksiä varhaiseläkkeistä. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 5, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Piispa Minna ja Pekka Huuhtanen (1993): Varhaiseläkeläisen muotokuva. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 14, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Piispa Minna ja Pekka Huuhtanen (1995): Eläkeajatuksent murroksessa. Muutokset työ- ja eläkeajatuksissa 1990–1994. Ikääntyvä arvoonsa ohjelman julkaisuja 19, Työterveyslaitos ja Työsuojelurahasto, Helsinki.
- Raassina Anne (1991): Ansiotyöstä luopumisen ehdot. Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämissosaston selvityksiä 1991:8, Helsinki.
- Santamäki-Vuori Tuire (1990): Osa-aikaeläke Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Tutkimuksia 29, Helsinki.
- Takala Mervi (1994): Osa-aikaeläke. Katsaus osa-aikaeläkettä koskeviin tilasto- ja tutkimustietoihin. *Eläketurvakeskus, Tutkimuksia 1994:4*, Helsinki.
- Takala Mervi (1996a): Työssä ja eläkkeellä. Alustavia tietoja osa-aikaeläketutkimuksesta. *Eläketurvakeskus, Monisteita 6*.
- Takala Mervi (1996b): Part-time pension as an incentive to longer participation in the labour market. *Eläketurvakeskus, Monisteita 12*.
- Trommel Willem ja Bert de Vroom (1994): The Netherlands: The Loreley-effect of early exit. Teoksessa: Frieder Naschold ja Bert de Vroom (toim.): *Regulating employment and welfare*. de Gruyter, Berlin, s.51–115.
- Uusimäki Aira (1995): Ennenaikaiselle eläkkeelle suuntautuminen ja siirtyminen oululaisten vuonna 1935 syntyneiden ikäluokassa. *Acta Universitatis Ouluensis D Medica 349*, Oulun yliopisto.
- Wadensjö Eskil (1996): Gradual retirement in Sweden. Teoksessa: Delsen Dei ja Geneviève Reday-Mulvey (toim.): *Gradual retirement in the OECD countries. Macro and micro issues and policies*. Dartmouth, Wiltshire, s.25–44.

Eläketurvakeskuksen varhaiseläketutkimuksen julkaisut:**1991**

Forss Simo ja Kristiina Tuominen: Nuorena eläkkeelle. ETK, Tutkimuksia 1991:2.

Gould Raija, Mervi Takala ja Bo Lundqvist: Työ vai eläke. ETK, Tutkimuksia 1991:1.

1992

Gould Raija, Mervi Takala ja Bo Lundqvist: Varhaiseläkkeelle hakeutuminen ja sen vaihtoehdot. ETK, Tutkimuksia 1992:1.

1993

Gould Raija ja Mervi Takala: Pension or work – the preferences of older workers. Teoksessa: Juhani Ilmarinen (toim.): Aging and work. Työterveyslaitos, Helsinki.

Gould Raija ja Takala Mervi: Naiset ja miehet yksilöllisen varhaiseläkkeen hakijoina. Teoksessa: Naisten ja miesten työkyvyttömyys. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki. Sarja A: Tutkimuksia 2/1993, Helsinki.

1994

Gould Raija: Työelämä takanapäin? ETK, Tutkimuksia 1994:3.

Takala Mervi: Osa-aikaeläke. ETK, Tutkimuksia 1994:4.

1995

Gould Raija: Mitä eläkehyökkäyksen jälkeen? ETK, Tutkimuksia 1995:4.

Gould Raija: What if the disability pension application is denied? Teoksessa: Eino Heikkinen, Jorma Kuusinen ja Isto Ruoppila (toim.): Preparation for Aging. Plenum Press, New York ja Lontoo.

Gould Raija: Eläkeläistyminen varhaisen työstä poistumisen reittinä – Suomen malli eurooppalaisessa vertailussa. Teoksessa: Bo Lundqvist, Kari Salminen, Eila Tuominen, Jussi Vanamo (toim.): Hyvinvointivaltio, eläkeläistyminen ja kansainvälistymisen haasteet. ETK, Tutkimuksia 1995:2.

1996

Gould Raija: Työttömyys ja varhainen eläkkeelle siirtyminen. Gerontologia 10(3):140-148.

Takala Mervi: Työssä ja eläkkeellä. ETK, Monisteita 6.

Takala Mervi: Part-time pension as an incentive to longer participation in the labour market. ETK, Monisteita 12.

1997

Gould Raija: Pathways of early exit in Finland in a period of high unemployment. Käsikirjoitus. Julkaistaan sarjassa: Arbetslivsinstitutet, Work and Health.

00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puh. 09 - 1511 Faksi 09 - 151 2496

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Tfn (09) 15 11 Fax (09) 151 2496

FIN - 00065 ELÄKETURVAKESKUS
Finland
Tel. +358 - 9 - 1511, Fax +358 -9 - 151 2496

Eläketurvakeskus on Suomen työeläkejärjestelmän lakisääteinen keskuslaitos. Sen tutkimustoiminta koostuu pääasiassa sosiaaliturvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista. Tutkimuksissa pyritään monipuolisesti ottamaan huomioon sosiaalipoliittiset, sosiologiset ja taloudelliset näkökulmat.

***

Pensionsskyddscentralen är lagstadgat centralorgan för arbetspensionssystemet i Finland. Forskningsverksamheten koncentrerar sig i huvudsak på den sociala tryggheten och på de olika pensionssystemen. Målet för forskningsprojekten är att mångsidigt belysa aspekter inom socialpolitik, sociologi och ekonomi.

***

The Central Pension Security Institute is the statutory central body of the Finnish employment pension scheme. Its research activities mainly cover the fields of social security and pension schemes. The studies aim to paint a comprehensive picture of the sociopolitical, sociological and financial aspects involved.

ISSN 1238 - 4984